

Akkor, ötvenhétben...

1942-ben született Tasson. Nyugdíjas író, újságíró. Legutóbbi írását 2010. 11. számunkban közöltük.

Sok hajlott hátú kérdőjellel köszönt ránk 1957. Nagyapám többnyire az ágyat nyomta, alig volt már több negyven kilónál. Az orvos többször javasolta, hogy meg kellene operálni a gyomorrákját. Ő azonban összeszorított ajakkal csóválta a fejét.

— Rajtam ne kísérletezzenek a doktorok — mondta. — Túl vagyok a hetvenen, mit akarhatnék még? Eleget éltem, sőt olyanokat is meg kellett élnem, amit senkinek se kívánok. Láttam Szibériát, ismerem a halál százféle arcát, volt módom megbarátkozni vele. Ha lehet, a saját ágyamon akarom megvárni, nem valami véres műtőasztalon.

A doktor széttárta a karját, nagyapám pedig a következő karácsony első napján csendben visszaadta lelkét a Teremtőjének. Csendben, mert már annyi ereje se volt, hogy hangos szóval mondja ki az akaratát.

No, de még majd' egy év választ el ettől. Még azon tanakodik a család, hogy mitévő legyen velem. Vissza merjenek-e engedni Szegedre, a Vasútforgalmi Technikumba, ahol épp az ősszel kezdtem meg a tanulmányaimat, átírassanak a kunszentmiklósi gimnáziumba, vagy asztalos inasnak adjanak a falu másik mesteréhez? A másikhoz, a Juhászhoz, mert ugye az egyik, a rangidős az apám volt. Rangidős, mert életkorban is ő volt az előrehaladottabb, a szakmát Pesten tanulta egy jó nevű mesternél, aztán meg nagyapám mellett dolgozott majd' huszonöt évig, aki köztudottan a környék legjobb asztalosa volt. Tőle vette át a műhelyt is, amikor az ő kezéből már kiesett a gyalu. Én lettem volna a harmadik a sorban, ha megszerzem a segédlevelet.

Igen ám, de áll-e még a műhely három év múlva? Lesz-e még kinek ajtót, ablakot csinálni? A fővárost nemrég lőtték rommá az orosz tankok. A falun is átszáguldott néhány, nagy csörömpöléssel. A géppuskatoronyban a nyakát a két vállá közé húzva úgy pislogott az a szerencsétlen pufajkás kiskatona, mint a rimóci nyúl. Szinte megsajnálta őket, aki látta. Azért csak „szinte”, mert közben azok nevét sorolta, akiket az efféle tankok tornyából lőttek szitává a pesti utcákon.

A faluból is elindultak néhányan, katonaviselt, házasulandó legények, hogy segítsenek a forradalmároknak Pest határában megállítani az orosz tankokat. Nem tudni pontosan, hogy kik voltak, nem tudni, merre jártak, mit csináltak. S ha netán valaki mégis megemlítené egy-egy nevet, rögtön akad egy másik, aki a szájára tapasztja a tenyerét, s hitetlenkedve megcsóválja a fejét:

— Érdekes, pedig mintha itthon láttam volna akkor. Meg mernék esküdni rá, hogy a partoldalon vágták a kukoricaszárat.

Szinte minden házban hallgatták esténként a Szabad Európa Rádiót. Sötétben, lefüggönyözött ablakok mögött, ahol csak a kályha-

rostélyon pattogó, izzó szén világított, ahogy éveken át megszokták. Hallgatták az üzeneteket Bécsből, Olaszországból, hátha valaki megkerül az elveszett ismerősök közül. Akadt is ismerős. Egyik este a méhészfia, Andris üzent a szüleinek, hogy ne aggódjanak, él, jól van, most indul Amerikába. Nyugodjanak bele, jobb lesz neki így. Három év múlva hazajött. Amnesztiát kapott. Büszkén csillogtatta a faluban az angol tudását. Munkát is adtak neki egy gyárban, valahol Soroksáron vagy Erzsébeten. Aztán egyik este hazafelé jövet kiesett a robogó vonatból és szörnyet halt. A vénasszonyok azt sutogták, kilökte valaki. Aztán jött két civil nyomozó, és azt kutatták, ki terjeszt ilyen ostoba pletykát, de mindenki a másikra hivatkozott. Neki csak mondták. A fiút eltemették, a falu elcsöndesedett. Senki se firtatta tovább, hogyan esett ki a vonat zárt ajtaján az a szerencsétlen. Különben is új hírekkel riogatták a gazdákat: elindultak a tévészcsé-szervezők.

Lám, megint előre futott a tollam. Még ötvenhét elején tartunk, még térdig ér a hó, az emberek reménykedve hallgatják a rádiót, és váltig tagadják, hogy ott lettek volna októberben azon a bizonyos tüntetésen. Tüntetés? Ugyan... Néhány gajdoló részeg összeállt a kocsmá előtt. Valahonnan kerítettek egy nemzeti színű zászlót, aztán elkezdték alatta énekelni a Himnuszt. Miért, miért? Mert éppen az jutott eszükbe. Azt mindenki tudta. A szovjet himnuszt, azt nem. Meg az Internacionálét se tudta mindenki.

Hogy miért éppen a tanácsháza elé vonultak? A fene emlékszik már erre. Talán azért, mert mellette volt a pártiroda. Így aztán a párttitkár meg a tanácselnök együtt vitték a zászlót, és ők énekeltek a leghangosabban. Nem, nem volt ott az egész falu. Az öreg Krizsánné például épp akkor haldoklott. Neki még a lánya se volt ott, csak a kapuba szaladt ki megnézni, mi a fene ez a lakodalmas menet. A főjegyző úr, mármint aki régen a főjegyző volt, ő tényleg ott volt. A párttitkár mondta, hogy őt is vigyék magukkal, mert a múltkor is olyan szívhez szóló, szép beszédet tudott kanyarítani a veterán partizán temetésén, hogy csuda. Igaz, hogy az öreg soha nem volt partizán, csak orosz hadifogoly az első világháborúban, de ez nem számít. Ettől még nagyon szép jelentést lehetett írni róla a járási pártbizottságra. Hát így aztán a falu népe, már aki ott volt, kiballagott a temetőbe, és az ismeretlen katona sírjánál mondták a főjegyző úrnak, hogy beszéljen. Tartott is olyan szép, hazafias szónoklatot, hogy a fél falu népe sírva fakadt tőle. Aztán elénekelték a Himnuszt meg a Szózatot, és elmentek haza.

— Igen? — kapta föl a fejét Nyomozó elvtárs. — A volt főjegyző úr, a tanácselnök meg a párttitkár? Hogy is van ez?

Megnézték. A falu népét nem lehet lecsukni. A tanácselnökre meg a párttitkárra nem lehetett rábizonyítani semmit. A volt főjegyzőre se, ezért csak fél évet ült Kistarcsán. A tanácsházán tartóztatták le egyik délelőtt. Attila barátom — mert az ő apja volt a főjegyző — kétségbeesetten mondta, hogy az apja nem ment haza ebédelni. Meg

délután se, a hivatali idő leteltével. Két civil ruhás férfi vitte el kocsi-val. Valahová... Aztán hónapokig nem volt szabad megkérdezni, hol van. Azt meg még később se, hogy miért. Amikor kiszabadult, megengedték neki, hogy nyikorgó kerekű talicskán hordja ki a vas-forgácsot a Csepel Autógyár egyik félreeső műhelyéből.

Nem értették odafönt, miért olyan kevés a jelentkező a rendőrtoborzó laktanyákban. Pedig szép kezdő fizetést ígértek, meg ott a vadonatúj posztó egyenruha... A régi rendőrök jó része átállt a felkelőkhöz, aztán vagy disszidált, vagy éppen a halálos ítéletét várta. Kellett volna az új, megbízható csapat, de nem tülekedtek a fiatalok. A politikai rendőrséget meg mégse lehetett kivezenyelni közlekedési járőrnek... És ekkor valakinek kipattant a fejéből a nagy ötlet: zsarolni kell a gyanúsítottakat. Azaz fel kell ajánlani nekik a lehetőséget. Vagy rendőr lesz, vagy elítélt. Tanú akkoriban mindenre akadt.

Sanyi, a harmadik szomszédunk fia nemrég szerelt le a katonaságtól. Csinos menyasszonya volt, tavaszra tervezték az esküvőt. Az apja beteges, szikár ember volt, télen-nyáron köhécselt. Inkább csak besegített a fiának a gazdaságba, amikor jobban érezte magát. Úgy gondolta, az esküvő után át is adja az egészséget a fiataloknak.

— Képzeld, szomszédasszony! — zokogta Sanyi anyja nagyanyámnak. — Beidéztek a Sanyimat a járási kapitányságra. Szembesítették valami soroksári emberrel, aki rá vallott, hogy látta valahol Pesten, a barikádon, amikor bejöttek az oroszok. A fiam váltig tagadott, hogy ő életibe se látta ezt az embert, de azt mondta neki a nyomozó, az a rohadt ávós, hogy ő azt mond, amit akar, annak az embernek a vallomása alapján bármikor fölakaszthatják. Hacsak... Hacsak nem áll be rendőrnek. Akkor hajlandók elfelejteni az egészséget. Hát hallott még ilyen aljasságot?! Az én Sanyimat berukkoltatni rendőrnek... Most elengedték, de három nap múlva eljönnek a válaszáért.

— Rendőrnek? — képedt el nagyanyám. — Aztán a gazdasággal mi lesz? A maga ura már nem bírja egyedül.

— Ezt is mondta nekik a Sanyim, de hát ezek nem emberek! Azt mondták rá, hogy majd a téeszcsé megdógozza azt a fődét.

Nem telt bele egy hét, láttuk Sanyit hazajönni kék posztó rendőr egyenruhában. Hamarosan meg is tartották az esküvőt, és a fiatalok átköltöztek a szomszéd faluba valami szolgálati lakásba. Attól kezdve nagyon ritkán járt felénk. Ha jött is, inkább csak este, sötétedés után.

Nagy, jeges csönd borult a falura. Bált nem rendezhettek, s a kocsmá is kongott az ürességtől. Máskor a tejszarnok körül zsongtak a legények. A lányokat várták, hogy aztán elkísérjék őket az artézi kúthoz kannát öblögetni, s hazáig cipelhessék a vizet. Most itt is mindenki sietett, hogy lehetőleg sötétedés előtt hazaérjen. Sose lehet tudni... S ha netán mégis megállt a sarkon két ember néhány szót váltani, a harmadik figyelmeztette őket a gyülekezési tilalomra.

A műhelybe se jött senki. Se megrendelő, se olyan, aki csak néhány baráti szóra benyitott volna. Unalmunkban elkezdtünk rendezkedni apámmal. Az egyik sarokban glédába állítottuk a deszkahulladékot: „még jó lehet valamire”. A másikban ládába raktuk az ablaküveg esedéket. Nagy kincs volt ez akkor, még pult alól se lehetett ablaküveget szerezni. Darabokból raktuk össze az ablak-szemeket, s gitt helyett — mert az se volt — háromszögletűre vágott faléccel szögeltük be, hogy ki ne potyogjon. De bárhogy próbáltuk is elfoglalni magunkat, ott vibrált köztünk a megfoghatatlan türelmetlenség. Apám kinézett az ablakon, és a vállamra tette a kezét.

— Nézd, milyen szép idő van — mondta. — Lassan tavaszodik. Akár el is kezdhetnénk kinyitni a szőlőt.

Az ötletet tett követte. A fészerből előkerestük a hosszú pofájú nyitó kapát, fölpattantunk a kerékpárra, és meg se álltunk a szőlőig. Tényleg gyönyörű, tavaszt idéző délelőtt volt. Sehol egy felhő az égen, száz ágra süttött a nap, s a távolban mint valami tündéralom, remegett, ringott a felszálló pára. Még kopár volt a határ, a fák csupasz ágai meredtek az ég felé, meg a szomszéd falu tornya. Szinte karnyújtásnyira zsugorodtak a kilométerek. A vasútállomásra vezető út alig több mint fél kilométernyire lehetett tőlünk. Jól láttuk az arra járó kerékpárosokat meg a lovaikat ösztökélő fuvarosokat. Találgattuk, ki lehet az.

Egyszerre csak erős motorzaj, nyikorgó csörömpölés nyomta el a fuvarosok kurjongatását. A kövesúton három hatalmas orosz tank vonult Kunszentmiklós felé. Apám kezében megállt a szerszám. Arcvonásai megkeményedtek, elfordult, a földre köpött.

— Adja Isten, hogy ez legyen az utolsó utatok!

Én meg a vállamhoz emeltem a kapát, s megcéloztam vele a középső tankot.

— Ha Isten akarja, a kapanyél is elsülhet — mondtam. — Hát akkor most akarja!

Szerencsére nem akarta. Apám viszont villámgyorsan kiütötte a kezemből a kapát és lerántott a földre. A magasra húzott borozdahát mindkettőnket eltakart. A tankok megtorpantak. Az egyikből egy periszkóp emelkedett ki. Körbepásztázta a vidéket, kis ideig még nézelődtek, aztán fölbúgtak a motorok és lassan indultak tovább.

— Szerencsénk van, hogy ennyire sietnek valahová — mondta apám, és megtörölte gyöngyöző homlokát.

Otthon egy levél várt rám. A kunszentmiklói gimnázium igazgatója írt, hogy átvesznek a második félévre, ha az elsőből különbözeti vizsgát teszek.

— Na látod — simította meg a fejemet apám —, van úgy, hogy az a jobb, ha nem teljesül az ember kívánsága. Hogy készülnél a vizsgára, ha mégis elsült volna az a kapanyél?